

සුභාවික සංගීතය සහ අභාවික සංගීතය පිළිබඳ බෞද්ධ ආකල්පය

වාපා දර්ශනී පොත්තම්පෙරුම¹

හැඳින්වීම

සංගීතය සුභාවික සහ අභාවික යනුවෙන් කොටස් දෙකකට වෙන් කළ හැකි ය. සුභාවික සංගීතය මිනිසුන්ගේ මානසික ආකල්ප සංවර්ධනය සඳහා මහගු දායකත්වයක් සපයයි. අභාවික සංගීතය මානසික ආකල්ප දුර්වල කරයි. කෙසේ නමුත් ලාංකේය ජන ජීවිතය සංගීතය හා බැඳී ඇති බව නො රහසකි. එහෙත් අභාවික සංගීතයට නූතන තරුණ පරපුර දැඩි නැඹුරු බවක් දක්වයි. එමඟින් සමාජයට මහත් වූ හානියක් සිදු කෙරෙන බව අපගේ විශ්වාසය යි. එබැවින් එයින් කෙසේ වළක්වා ගන්නේ ද? ඒ සඳහා ගත හැකි ක්‍රියා මාර්ග මොනවා ද? යන්න පිළිබඳ ව මෙහි දී පරීක්ෂා කෙරේ. තව ද මෙහි දී සඳහන් කළ යුතු කරුණක් වන්නේ බුද්ධකාලීන සමාජයේ පවා සංගීතයට ඇලුම් කළ පිරිසක් සිටි බව ත්‍රිපිටකාගත කරුණු මඟින් තහවුරු කළ හැකි බව යි. එමඟින් නො ව බුදුරදුන් පවා සංගීතය හෙවත් ගායනය පිළිබඳ ව ඇගයීමක් ලබා දුන් අවස්ථාවක් සක්කපඤ්ඤ සූත්‍රය තුළින් පැහැදිලි වේ.

පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

පුස්තකාල අධ්‍යයනය යටතේ ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රය සහ ද්විතීයික මූලාශ්‍රය යන ද්විතිය ම උපයෝගී කොට ගෙන පර්යේෂණය සිදු කිරීම මෙහි ක්‍රමවේදය යි.

පර්යේෂණ සාහිත්‍ය විමර්ශනය

දීඝනිකායේ මහාවග්ගපාලියේ සක්කපඤ්ඤ සූත්‍රය, බුද්දකනිකායේ වඬ්ඨිසපේරාපදානය, අඬගුත්තරනිකායේ මහාවග්ගයේ සෝණ සූත්‍රය, අඬගුත්තරනිකායේ පඤ්චකනිපාතයේ ගීතස්සර සූත්‍රය, අඬගුත්තරනිකායේ තිකනිපාතයේ සම්බොධිවග්ගය (රුණ්ණ සූත්‍රය), සංයුත්තනිකායේ නිදානවග්ගයේ ආණ සූත්‍රය, ථෙර-ථෙරීගාථා වැනි ප්‍රාථමික මූලාශ්‍රය සහ ද්විතීයික මූලාශ්‍රය ද එසේ ම කවිබණ, සංගීතය මුසු ධර්මදේශනා සහ නූතන සංගීතය සම්බන්ධයෙන් යොදා ගත හැකි කරුණු ද මෙහි දී විමර්ශනය කෙරේ.

පර්යේෂණ අරමුණු

සුභාවික සංගීතය සහ අභාවික සංගීතය සමාජයට තේරුම් ගැනීමට සැලැස්වීම මෙහි අරමුණ යි. එසේ ම අභාවික සංගීතයෙන් සමාජයට වන හානිය පෙන්වා දීම ද අනෙක් අරමුණ යි.

¹. උපාධි අපේක්ෂිකා, (සිව්වන වසර), ලලිත කලා අධ්‍යයනාංශය, මාතවශාස්ත්‍ර පීඨය, කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලය.
chapa.darshani@gmail.com

පර්යේෂණ ගැටලු

අභාවිත සංගීතයෙන් ජනතාව සුභාවිත සංගීතය කෙරෙහි යොමු කර වන්නේ කෙසේ ද? යන්න මෙහි ඇති පර්යේෂණ ගැටලුවකි. තව ද සුභාවිත සංගීතය සහ අභාවිත සංගීතය අතර ඇති වෙනස්කම් සමාජයට හඳුන්වා දෙන්නේ කෙසේ ද? යන්න ද ගැටලුවකි.

පර්යේෂණ සාකච්ඡාව/ප්‍රතිඵල

සංගීතය, සුභාවිත සහ අභාවිත යන පද මඟින් අර්ථවත් වන්නේ කුමක් දැයි ප්‍රථමයෙන් ම හඳුනා ගත යුතු ය. ‘සංගීත’ යන පදය සංස්කෘත පදයකි. ‘සං’ යන උපසර්ගය විවිධාර්ථවත් වූ පදයක් බව ශබ්දකෝෂ මඟින් දත හැකි ය. ඒ අනුව ‘එක්ව’ හෝ ‘මනා සේ’ යන අර්ථ මෙහි දී වඩාත් උචිත බව පෙනේ. ‘ගී’ සහ ‘ගීත’ යන පද දෙකම ‘පද්‍යය’ යන අර්ථය සපයයි. එහෙත් ‘ගීත’ යන්නෙන් ‘ගායනය’ යන අර්ථය ඇතුළත් වේ. පාලි භාෂාවේ සංගීති යන පදය දැක්වෙන අතර, එයින් අදහස් වන්නේ එකතුව සිට ගායනය කිරීම සහ සජ්ඣායනය කිරීම බව දත හැකි ය (සංගීතී’ති එඤ්ඤා සං එකතො කඤ්ඤා ගායිතබ්බා කථෙතබ්බාති සංගීතී’ති වචනඤ්ඤා දස්සෙන්නො). තව ද ගයි බෙක්ට් (Guy Beck) අනුව සං යන උපසර්ගයෙන් අදහස් වන්නේ ඒකාබද්ධ කිරීම (*combining*), එකට පැමිණීම (*coming together*), අභිසාරී සුවදායී සම්මිශ්‍රණය (*convergent wholesome blending*), එකමුතුව (*unison*) යන අර්ථයන් ය. මොනියර් විලියම්ස්ගේ සංස්කෘත ශබ්දකෝෂයට අනුව සංගීත යන්නෙන් අදහස් වන්නේ තුර්වවාදනය සහිතව කිසියම් ගායනයක්, සුමිහිරි ලෙස සජ්ඣායනය කිරීමක් හෝ විශේෂයෙන් එකමුතුව ගායනය කිරීමක් යන අර්ථයෝ ය (*Sangita connotes any form of singing with music, harmonious recitation or chorus singing in particular.*) එසේ ම සංගීතරත්නාකරයෙහි සංගීත යන්න හඳුන්වා ඇත්තේ ගායනය, වාදනය සහ නාභ්‍යය හෙවත් නැටීම යන ත්‍රිවිධ අභිගයන්ගෙන් ප්‍රතිබද්ධ වූ කලාභිගය සංගීතය යනුවෙනි, (ගීතං වාද්‍යං තථා නාභ්‍යං ත්‍රයං සංගීතමුවාතෙ). සුභාවිත යන පදයෙන් අදහස් වන්නේ ‘මනාසේ වැඩු’ හෙවත් ‘මනා සේ වර්ධනය’ කළ යන අර්ථය යි. අභාවිත යන්නෙන් ‘මනා සේ නො වැඩු’ යන අර්ථය ලැබේ. මේ අනුව පැහැදිලි වන්නේ මනාසේ වැඩු සංගීතය හෙවත් ගායනය සමාජයේ සුභසිද්ධිය සඳහා හේතුවන බව යි. අභාවිත වූ හෙවත් නො වැඩු සංගීතය සමාජයේ පරිහානිය සඳහා හේතුවන බව යි. තවදුරටත් මේ සම්බන්ධයෙන් විමසීමේ දී පෙනී යන්නේ නාදවල එක්වීම, ස්වරයන්ගේ නියම එක්වීම, කටහඬින් හෝ වාද්‍ය භාණ්ඩයන්ගෙන් හෝ නිපදවනු ලබන ස්වර රචනාත්මක නාදය සංගීතය යන්නෙන් අර්ථවත් වන බව යි. සංගීතය ප්‍රධාන වශයෙන් දේශීය සංගීතය හා මාර්ග සංගීතය යන කොටස් දෙකකින් යුක්ත වන අතර, දේශීය සංගීතය හුදී ජනයාගේ ආස්වාදය උදෙසා ද මාර්ග සංගීතය දෙවියන්ගේ සුඛ විඤ්ඤා උදෙසා ද යොදාගනී. යම් සංස්කෘතියක සංගීතය, සමාජ සංවිධානය කිරීම හා අද්දැකීම, දේශගුණය හා තාක්ෂණයට වූ ප්‍රවේශ ඇතුළු ව සංස්කෘතියේ අනෙකුත් සියලු අංශ මඟින් බලපෑමට ලක්වේ.

බුදුදහම සංගීතය කෙරෙහි දක්වන ආකල්පය අවබෝධ කර ගැනීම සඳහා දීඝනිකායේ මහාවග්ගයේ එන සක්කපඤ්ඤ සූත්‍රය, සංයුත්තනිකායේ නිදානවග්ගයේ එන ආණි සූත්‍රය, බුද්දකනිකායේ

වඹභීසපේරාපදානය, අඹගුත්තරනිකායේ පඤ්චකනිපාතයේ කිම්බලවග්ගයේ එන ගීතස්සර සූත්‍රය, අඹගුත්තරනිකායේ මහාවග්ගයේ එන සොණ සූත්‍රය, සහ පේර-පේරිගාථා ඉතා වැදගත් වේ. සක්කපඤ්ඤ සූත්‍රයේ දැක්වෙන ආකාරය පංචසිඛගේ විණාවේ තත්සර හා ගීතස්සර මැනවින් ගැලපුණු බවත් ගීතස්සර හා තත්සර මැනවින් ගැලපුණු බවත් බුදුරදුන් පවසා ඇත, (සංසන්දනී බො තෙ පඤ්චසිඛ තන්තිස්සරො ගීතස්සරෙන ගීතස්සරො ච තන්තිස්සරෙන). සෝණ ගිහි ජීවිතයෙහි විණා වාදකයෙකු වන හෙයින් බුදුරදුන් ඔහුට යතාර්ථය පෙන්වා දීමේ දී විණාවට සම්බන්ධ කර උපදෙස් ලබා දී ඇත. ගීතස්සර සූත්‍රයට අනුව ගීතස්වරයෙන් හෙවත් ගාථා වෘත්ත වනසා ධර්මය දේශනා කිරීමේ දී ඇතිවන දොස් පහක් දක්වා ඇත. ආණි සූත්‍රයේ බුදුරදුන් ආණක නම් වූ බෙරයක් සම්බන්ධ කොට ශාසනයේ ස්වභාවය පැහැදිලි කොට ඇත. පේරපේරිගාථාවල වනගත ව වැඩ වෙසෙමින් විහගුන්ගේ නාදයට සවන් දෙමින් නිරාමිස ව සොබාදහමේ සුව විදි තෙරවරුන්ගේ හා තෙරණියන්ගේ උදාන රාශියක් දැක්වේ. ආර්ය විනයට අනුව ගීතය යනු වැළපීමකි. එමනිසා ගිහියන් සිත පාලනය කර ගැනීමට අටසිල් සමාදන් වීම සිදු කරයි. ගායනය හා වාදනය මගින් හැඟීම් අවදි වන නිසා එය ආර්යමාර්ගයෙහි ගමන් කරන්නෙකුට බාධාවක් වේ. බුදුදහම අනුගමනය කරන පුද්ගලයා විරාගී සිතින් යුතු ව ශබ්ද අසා රස විඳියි. ගීත ස්වරයෙන් ධර්මය දේශනා කරන විට දේශකයාත් ශ්‍රාවකයාත් ගීත ස්වරයෙහි ඇලෙන අතර, දහම කෙරෙහි අවධානය යොමු නො වේ. පංචකාම වස්තූන් අතර ශබ්දය කාම වස්තුවක් වන හෙයින් නිර්වාණය කරා යෑමේ දී පංචකාම වස්තූන් හා ඇලී නො සිටිය යුතු බව බුදුදහමෙන් පෙන්වා දෙයි. සංගීත ස්වරයෙන් දහම් දෙසීමෙන් අර්ථය කෙරෙහි නො ව ශබ්ද රසයට සිත යොමු වේ. මෙහි ඇති බොහෝ කරුණු හිඤ්ඤන් වහන්සේලා උදෙසා දේශනා කොට ඇති බව පැහැදිලි ය. ගිහි සමාජයට සංගීතය ඇසීමේ සහ ගායනය කිරීමේ බාධාවක් නොමැත. සිල් සමාදන් වීමේ දී නැටීම, ගායනය කිරීම, වාදනය කිරීම සුදුසු නැති බව අටසිල්වලින් දත හැකි ය. තව ද බෞද්ධ ආර්ය මාර්ගයට අනුකූල ව කටයුතු කළ පැරණි ගිහි සමාජය සාහිත්‍යකරණයේ දී සංයමයක් දක්වා ඇත. කලා නිර්මාණවලින් පුද්ගලයන්ගේ මානසික සංවරය හා ගුණධර්ම වර්ධනය බලාපොරොත්තු විය. එම නිසා ගද්‍ය පද්‍ය නිර්මාණයේ දී බුදුසිරිත හා බුදුදහම යොදාගෙන ඇත. උදාහරණ ලෙස කවිසිඵමිණ, සසඳාවත, මුවදෙව්දාවත, ගුන්තිලකාවාස දැක්විය හැකි ය. පාරම්පරික ශාන්තිකර්ම, බලිතොවිල් ආදියට පවා යොදාගැනුනේ තෙරුවන් කෙරෙහි බැතිය වැඩි දියුණු වන ගායනා ය. ලාංකේය සංගීතයේ අන්‍යාගමික ගායකයන් බුදුගුණ ගීත ගායනා කර ඇත. වර්තමානයේ ගීත රචනාවල නියැලෙන හිඤ්ඤන් වහන්සේලා ද වෙති. බණදහම් දේශනා කිරීමට කවිබණ බහුල ලෙස යොදා ගැනීම වර්තමානයේ දක්නට ලැබෙන ප්‍රවණතාවකි. බුදුසිරිතේ එන ජාතක කථා මේ සඳහා බහුල වශයෙන් පාදක වී ඇති බව දත හැකි ය.

සුභාවිත සංගීතයෙන් පුද්ගලයෙකුගේ සිත සමාධි ගත කිරීමට හැකි වන අතර, එක්තරා අන්දමක මානසික ඒකාග්‍රතාවක් ඇතිවන බව සත්‍යයකි. සංගීත ශාස්ත්‍රයේ එන රාගතාලවල ප්‍රභේද පවතින නිසා සිත තුළ කරුණා, ශාන්ත වැනි මනෝභාවයන් ඇති වේ. සංගීතය මගින් සිදු කරන්නේ ශ්‍රාවකයාගේ රසභාව හෙවත් හැඟීම් උද්දීපනය යි. කරුණ පරපුර බුදුදහමෙන් දුරස්වීමත් හරසුන් සංගීතය කෙරෙහි උනන්දුවක් දැක්වීමත් නිසා බුදුදහම සංගීතයට මුසු කොට ඔවුන්ට ඇසීමට සැලැස්විය යුතු ය. එහි දී කවර සංගීත අඹගයක් වුව ද බුදුදහමට හානියක් නො වන පරිදි ගැලපෙන ලෙස හසුරුවා ගත යුතු ය.

පසුබිම් සංගීතය යොදා ගායනා කිරීමෙන් ශ්‍රාවකයන් තුළ ධර්මය කෙරෙහි රුචිකත්වයක් වැඩෙන බව පැහැදිලි ය. සංගීතය මුසු වූ ගායනා ලෙස ඡන්තමානවකගාථා, නරසිභ ගාථා, ජයමඬිගලගාථා, පිරිත් සූත්‍ර ආදිය නූතනයේ දැකිය හැකි ය. පිරිත් සූත්‍රවලට තනු යොදා ප්‍රසිද්ධ සංගීතඥයන් ලවා ගායනා කරවීම පසුගිය කාලයේ සිදු වූව ද එහි සාර්ථක වීම් හා අසාර්ථක වීම් දක්නට ලැබේ. පිරිතට සංගීතය යොදා ගැනීමේ දී හේවිසි පූජා පැවැත්වීම දක්නට ලැබෙන සුවිශේෂී කරුණකි. මහායාන භික්ෂූන් වහන්සේලා සූත්‍ර දේශනා කිරීමේ දී බෙරයකට හා මැඩියෙකුගේ හැඩයට ලියෙන් තැනූ උපකරණයකට තට්ටු කර ඇත. රෝගාබාධ සුව කිරීම සඳහා ඇතැම් ආගමික කණ්ඩායම් දැඩි ශබ්ද තරඹගයකින් යුත් වාද්‍යභාණ්ඩ ආගමික මෙහෙයන්හි දී භාවිත කර ඇත. එමඟින් පුද්ගලයාගේ කායික හා මානසික විපර්යාසයන් ඇතිවන බව පර්යේෂණවල දී හෙලි වී ඇත. අතීතයේ සිට වර්තමානය දක්වා පැමිණි සිංහල බෞද්ධවැනි ගීය බුදුදහමට සංගීතය මුසු වූ තවත් එක් සන්ධිස්ථානයකි. මෙම ගී විශේෂය තුළින් නව අරභාදී බුදුගුණ, කුසල් හා අකුසල්, යහපත් හා අයහපත් සිතුවිලි මෙන් ම නව චින්තනයන් පදරවනා තුළ ඇතුළත් වීම විශේෂත්වයකි. එයටම සරිලන සරල සංගීතය, මනුෂ්‍ය සිත් සුවපත් කිරීමට හැකි නාදමාලා එම නිර්මාණ තුළ ගැබ්වීම නිසා සමාජ සුබසිද්ධියට එය හේතු වී ඇත. එබැවින් බෞද්ධ ආභාසයෙන් යුතු සංගීත රචනා තව තවත් නිර්මාණය වීම සහ ප්‍රචාරය වීම ඉතා වැදගත් කරුණකි.

සංගීතය ළමා මනසට බලපාන ආකාරය පිළිබඳ විමසා බැලීමේ දී මව්වරුන් ගර්භිණී කාලයේ දී පවා දරුවා සමඟ සන්තිවේදන කටයුතුවල යෙදීමේ දී සම්භාවනීය සුභාවිත සංගීතය ශ්‍රවණයෙන් යහපත් දරුවෙකු බිහි වන බව හෙල්සින්ක් විශ්වවිද්‍යාලයේ පවත්වන ලද සමීක්ෂණයකට අනුව සොයා ගෙන ඇත. සංගීතය ශ්‍රවණය මඟින් ළමා මනස මෙන් ම ළමා පෞරුෂ වර්ධනය වැඩි දියුණු වන අතර, දරුවාගේ මනසට සුවයක් සහ බුද්ධි වර්ධනයට එය පිටිවහලක් වේ. සංගීතය හා මොළය මනෝභාවයන් හා හැගීම් සමඟ කටයුතු කරන බව පැහැදිලි ය. ගායනයේ ඩිදී ඔක්ෂිටොසින් හෝමෝනය ශරීරයේ නිපදවීම ඊට නිදසුනකි. දරුවාගේ අභිවෘද්ධිය පතන සමාජයක නම් සුභාවිත සංගීත නිර්මාණ ශ්‍රවණය කිරීමට දරුවා යොමු කළ යුතු ය. මන්දයත් අභාවිත සංගීත නිර්මාණ ශ්‍රවණයෙන් ළමා මනස දූෂණය වන නිසාවෙනි.

පර්යේෂණ නිගමනය

නූතන සංගීතය තුළ අර්ථ රහිත පදමාලා සහ විවිධ අසභ්‍ය දර්ශන මුසු කොට විචියෝපට නිර්මාණය කෙරේ. එමඟින් සමාජයට සිදු වන හානිය අති විශාලය. සංගීතය යනු කුඩා දරුවාගේ සිට වැඩිමහල් අයට පවා එකසේ රස විදිය හැකි එකක් විය යුතු ය. විවිධ දෑ ඇසීම තුළින් සහ දැකීම තුළින් මනස විකෘති වේ නම් එම සංගීතය හෝ ඒ හා බැඳුණු විචියෝපට තුළින් සමාජයට අර්ථයක් සිදු නො කරයි. ඇතැම් ගීත අප සංස්කෘතියට හා සදාචාරයට නො ගැළපෙන බව ඉතා පැහැදිලි කරුණකි. මෙකී ගැටලුව නිරාකරණය කර ගැනීම සඳහා ගත හැකි ක්‍රියාමාර්ග ද ඇත. ඒ සඳහා රජයේ මූලික අනුග්‍රහය ප්‍රධාන වශයෙන් හිමි විය යුතු ය. එසේ ම සංගීත විශාරදයන්ගේ සාකච්ඡා, සංවාද සහ විවාද මේ සම්බන්ධයෙන් ඇති විය යුතු ය. අරුත් සුන් සංගීතයේ සහ අරුත්බර සංගීතයේ වැදගත්කම සමාජයට ඒත්තු ගැන්වීම සඳහා ශ්‍රව්‍ය-දෘෂ්‍ය මාධ්‍යවල අනුග්‍රහය ද නො මඳ ව ලබා දිය යුතු ය. නිතර නිතර

අර්ථවත් ගීත මාධ්‍යවල විකාශනය විය යුතු ය. ඇතැම් විට ඕනෑ ම කෙනෙකුට ඕනෑ ම දෙයක් ඇසීමට හැකියාව ඇතැයි කෙනෙකුට සිතිය හැකි ය. එහෙත් ඒ ඇසීම හෝ නැරඹීම තුළින් මිනිසුන්ගේ මනසට දැඩි හානියක් සිදු වේ. එයින් විනාශ වන්නේ සමාජය හෙවත් මිනිසුන්ගේ මනස බව කිසිවෙකුත් අමතක නො කළ යුතු ය.

ප්‍රමුඛ පද: සංගීතය, බුදුදහම, සුභාවිත, අභාවිත, ජන ජීවිතය

මූලාශ්‍රය

- ශ්‍රී සොරත, වැලිවිටියේ (1999). ශ්‍රී සුමඬිගල ශබ්දකෝෂය. ප්‍රථම, ද්විතීය භාගය. කොළඹ: එස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ.
- දීපනිකාය 2. (1976). බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා. කොළඹ: දෙහිවල: බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය. පුනර්මුද්‍රණය 2005.
- බුද්දකනිකාය. බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා. දෙහිවල: බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය.
- අඬගුන්තරනිකාය 1,3,4. (1960, 1968, 1970). බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා. දෙහිවල: බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය. පුනර්මුද්‍රණය 2005.
- සංයුක්තනිකාය 5 (1). නිදානවග්ගය. ආණ්ඩු සූත්‍රය. බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා. දෙහිවල: බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය. පුනර්මුද්‍රණය 2005.
- පෙරගාථාපාළි. (1972). බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා. දෙහිවල: බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය. පුනර්මුද්‍රණය 2006.
- පෙරිගාථාපාළි. (1972). බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා. දෙහිවල: බෞද්ධ සංස්කෘතික මධ්‍යස්ථානය. පුනර්මුද්‍රණය 2006.
- පාවිත්‍යාදියෝජනාපාළි. CSCD. (සංස්.).
- පියරතන හිමි, වැගම (2006). සෞඤ්ජයය පිළිබඳ බෞද්ධ ආකල්පය. දිවුලපිටිය: සරස්වතී පබ්ලිකේෂන්.
- Beck, Guy L. (2012). **Sonic Liturgy: Ritual and Music in Hindu Tradition**. University of South Carolina Press.
- Williams, Monier (1986). A Sanskrit English Dictionary. Delhi: Motilal Banarsidass.
- අන්තර්ජාල මූලාශ්‍රය
- "බෞද්ධ සංගීතයෙන් ඔපවත් වූ සිංහල ජන සංගීතය". නාමල් රත්නායක. <https://navlanka.blogspot.com/>
- <https://suttacentral.net/an6.55/si/zoysa>
- <https://www.thripitakaya.org/tipitakaya/Index/501?s=11304>